

ADRIAAN VAN ROOMEN
« MEDICUS ET MATHEMATICUS »

Bij het vierde eeuwfeest van zijn geboorte

Het is dit jaar vier eeuwen geleden dat Adriaan van Roomen werd geboren. Hij was professor van wiskunde of geneeskunde achtereenvolgens aan de universiteit van Leuven, Würzburg en Zamosc in Polen. Gedurende zijn leven genoot hij groot aanzien en werd vaak geroemd als een van de grote wiskundigen van zijn tijd. Deze lof was ongetwijfeld wel eens overdreven : men kan van Roomen niet op één lijn stellen met figuren als Viète, Tycho Brahe of Kepler. Toch nam hij in het wetenschappelijk leven van omstreeks 1600 een belangrijke plaats in en werd door mannen als Kepler, Magini, Willebrord Snellius e. a. gewaardeerd. Ook in de kringen van de Nederlandse humanisten was van Roomen een geziene figuur, o.a. als vriend van Justus Lipsius. Hij stond in betrekking met vele vooraanstaande geleerden uit heel Europa : Tycho Brahe, Fr. Viète, Christ. Clavius, C. Clusius, G. Ubaldi, U. Aldrovandi, J. A. Magini, J. Kepler, J. Brozek, enz. Men kan bovendien met recht zeggen, dat Adriaan van Roomen de grondlegger is geweest van het medisch onderwijs aan de universiteit van Würzburg.

Dit alles maakt hem tot een interessante figuur uit de geschiedenis van de wetenschap in de 16de en 17de eeuw. Dat hij tot nu toe eerder onbekend is gebleven, ligt o.a. aan de grote zeldzaamheid van een belangrijk deel van zijn werken.

Ter herdenking van de 400ste verjaardag van van Roomens geboorte volgt hier een korte schets van zijn leven. Het is niet de bedoeling nog eens te herhalen wat reeds anderen hebben geschreven (1), maar wel te wijzen op enkele onzekere punten, waarvoor verder

onderzoek gewenst is. Ook vermelden wij terloops enkele tot nu toe ongebruikt gebleven bronnen. We hopen bij een andere gelegenheid een meer uitvoerige studie aan het leven en het werk van Adriaan van Roomen te kunnen wijden.

Adriaan van Roomen, wiens naam naar de gewoonten van de 16de eeuw werd gelatiniseerd tot Adrianus Romanus, werd op 29 september 1561 geboren. Als geboorteplaats wordt meestal Leuven aangegeven, alhoewel dit geenszins vaststaat (2). Adriaans familie was waarschijnlijk afkomstig uit Bergen op Zoom. Zijn vader verbleef een tijdlang als koopman te Antwerpen; hij vestigde zich daarna te Leuven, waar hij in 1588 overleed (3).

Over Adriaan van Roomens jeugdijaren weten we niets. De eerste betrouwbare aanduidingen over zijn opvoeding geeft hij zelf in de opdracht van zijn werk *Ideae mathematicae pars prima, sive methodus polygonorum* (Leuven en Antwerpen, 1593), waar hij schrijft dat hij in de beginselen van de wiskunde en de filosofie werd onderwezen aan het College van de jezuiten te Keulen (4). Volgens J. F. Foppens begon Romanus te Keulen ook de studie van de geneeskunde, die hij daarna voortzette te Leuven en vervulmaakte in Italië (5). Meer betrouwbare gegevens hierover ontbreken vooralsnog (6). Bij de verschillende biografen van Romanus vindt men enkele beweringen, die de ene ontleent aan de andere, maar waarvoor niemand authentieke getuigenissen aangeeft. Dit is o.a. het geval voor Romanus' studies in Italië, zijn verblijf in Hoei circa 1582, waar hij het beroep van arts uitoefende (7), zijn bezoek aan Parijs vóór 1586; Bierens de Haan (8) laat hem in 1586 zelfs naar Berlijn reizen. Meer nauwkeurige gegevens zijn ook gewenst over zijn werkzaamheid aan de Leuvense universiteit. Waarschijnlijk onderwees hij hier van 1586 af de wiskunde aan de *Facultas Artium*; kort daarop werd hij belast met het onderwijs in de geneeskunde. Vast staat, dat hij in de loop van het jaar 1592 rector was (9).

Omstreeks die tijd trad hij in het huwelijk met Anna Steeg, nicht van de arts Godefridus Steeg uit Amersfoort. Deze laatste verbleef toen reeds enkele jaren in Würzburg (10), waar hij lijfarts was van Bisschop Julius Echter von Mespelbrunn (1545-1617). Misschien wel op voorspraak van Godfried Steeg nodigde de Bisschop van Roomen uit de geneeskunde te doceren aan de in 1582 opgerichte universiteit

van Würzburg. Van Roomen schijnt die uitnodiging onmiddellijk te hebben aanvaard. Het was hem wellicht een welkome gelegenheid om de woelige en vaak onveilige Nederlanden te verlaten en een rustiger werkkring te vinden (11).

In de loop van de maand maart van het jaar 1593 reist van Roomen naar Würzburg. Op doorreis in Frankfurt bezoekt hij Carolus Clusius, aan wie hij een brief van Lipsius overhandigt (12). Zijn immatriculatie in de registers van de universiteit van Würzburg vinden wij genoteerd op 31 augustus 1593 : « Adrianus Romanus Lovaniensis ; Medicinae Professor » (13). Reeds in 1594 verschijnt de eerste verzameling « theses » (14), die onder zijn leiding verdedigd worden door een van zijn leerlingen. Tussen 1594 en 1603 drukte de Würzburger drukker Georgius Fleischmann een twintigtal van dergelijke « dissertaties », opgesteld onder de leiding van Romanus. Meestal behandelen zij medische of anatomische onderwerpen, uitzonderlijk ook mathematisch-astronomische (15) of meteorologische (16).

In 1603 schijnt van Roomen zijn activiteit als professor te hebben beëindigd (17), alhoewel hij eerst in 1607 zijn ontslag aanbiedt.

Van 1596 tot 1603 was Romanus ook de « Mathematicus » van het Domkapittel. Zijn taak bestond erin de jaarlijkse kalenders en prognosticaties op te stellen. In 1604 volgde zijn leerling Christophorus Upilio hem hierin op (18).

Romanus' werk als professor werd blijkbaar hoog geschat en gewaardeerd. De medische faculteit koos hem driemaal tot haar decaan (1596, 1599, 1602). Circa 1595 werd hij *Eques auratus* en kort daarop vereerd met de titels van *Comes palatinus* en koninklijk lijfarts.

Omstreeks 1600 overleed Romanus' vrouw, zonder hem kinderen te hebben geschonken. Wel had Romanus twee buitenechtelijke zoons, Jacob en Koenraad. Het is mogelijk dat de eerste reeds vóór Romanus' huwelijk was geboren. Koenraad werd opgevoed te Nürnberg bij zijn moeder Catharina Trauthmann, wiens naam hij droeg. Hij vestigde zich als apothecaris te Leuven, waar hij in 1668 overleed (19).

Opvallend in het leven van Adriaan van Roomen is zijn liefde voor het reizen. We noemden reeds zijn vermoedelijk verblijf in Italië. Zeker is, dat hij vele vrienden telde onder de Italiaanse geleerden

van zijn tijd : Ulysse Aldrovandi, Guido Ubaldo, Giovanni Antonio Magini, e. a. Omstreeks 1595 bezocht hij Viète in Parijs. Meer dan eens treffen we hem aan in Praag, waar hij kennis maakte met Tycho Brahe en Kepler (20).

Tussen 1603 en 1610 verblijft Romanus beurtelings te Würzburg en te Leuven. De 19de maart 1603 vraagt hij aan Bisschop Julius de toelating naar Leuven te reizen (21). Het is vermoedelijk in zijn vaderstad, dat hij zich in 1604 of 1605 liet priester wijden. In 1605 reist hij terug naar Würzburg, waar hij de zaterdag 3 september verschijnt voor het kapittel van de Neumünster-Kirche, om het bewijs van zijn priesterwijding voor te leggen met de bedoeling een vrijgekomen plaats in het kapittel te kunnen bezetten. Op 1 oktober wordt hij definitief als kanunnik opgenomen (22).

Enkele maanden later, in juni 1606 is hij weer te Leuven. In de loop van 1608 en 1609 vinden we hem nu eens te Leuven, dan weer te Würzburg. Door dit vele reizen en de vaak lange afwezigheid buiten Würzburg, kon Romanus moeilijk zijn verplichtingen als kanunnik nakomen. In het kapittel van 28 november 1609 wordt hij hiervoor, weliswaar « fraterne », maar toch streng op de vingers getikt (23). Dit kon er Romanus echter niet van weerhouden reeds op 8 juni 1610 aan het kapittel de toelating te vragen voor een nieuwe reis. Hij wenst nl. de hofmeester van een Poolse edelman te vergezellen op zijn reis naar Bohemen, vooral met de bedoeling zijn ondermijnde gezondheid te herstellen (24). In september van hetzelfde jaar vraagt hij schriftelijk de toelating twee jaar afwezig te blijven ; hij verzoekt bovendien het kapittel hem gedurende zijn afwezigheid zijn praebende te blijven uitbetalen. Dit laatste wordt hem echter geweigerd (25). De reden voor dit verzoek was de invitatie die Romanus had ontvangen om de wiskunde te gaan onderwijzen aan de jonge universiteit van het omstreeks 1584 door Jan Zamojski, grootkanselier van de Poolse koning, gestichtte en naar hem genoemde stadje Zamosc. Over deze episode uit het leven van Romanus vindt men bij zijn biografen niet veel meer dan wat reeds Andreas Valerius hierover optekende in zijn *Bibliotheca Belgica* : « Varias Europae partes obivit ; et Germaniam, Poloniamque vidit ferè universam, Joannis Samoscii, Cancellarii Regni Poloniae, biennio toto domesticus, à quo Zamoscium (que nova Regni illius civitas est, à conditore suo nomen sortita) invitatus, anno 1610 pridie S. Bartholomaei [24

augustus] publicam ibidem Matheseos Professionem auspicatus fuit. » Onjuist hierin is zeker de bewering, dat Romanus door Jan Zamojski werd uitgenodigd, daar deze laatste reeds in 1605 overleden was. Hoogstens kan hier de zoon Thomas Zamojski bedoeld zijn.

Over de heen- en terugreizen van Romanus tussen Würzburg en Zamosc zijn enkele nauwkeurige gegevens bewaard gebleven in het dagboek van de Poolse wiskundige Jan Brozek (of Joannes Broscius, 1585-1652) (26). Hij noteerde zorgvuldig de dagen, die Romanus doorbracht in Krakau bij zijn reizen tussen Würzburg en Zamosc. We vernemen hieruit, dat Romanus, na een verblijf van ongeveer een jaar in Zamosc, op 24 augustus 1611 in Krakau aankomt. Hij bezoekt er o.a. de bibliotheek van de Universiteit en reist op 1 september af naar Würzburg. Twee maanden later is hij weer in Krakau, van waar hij op 29 oktober doorreist naar Zamosc (27). Hier werkt hij een tiental maanden, om in augustus 1612 naar Würzburg terug te keren. Op de terugweg verblijft hij van 12 tot 18 augustus in Krakau.

Nog schijnt Romanus' reislust niet af te nemen, alhoewel zijn gezondheid waarschijnlijk heel wat te wensen over liet. Vermoedelijk reist hij in de loop van 1613 naar zijn vaderland, waar hij zijn testament maakt. Teruggekeerd in Würzburg stelt hij op 3 april een codicil (28) bij dit testament op, waarin hij aanduidingen geeft over zijn eigendommen in Würzburg. Aan Bisschop Julius bijv. laat hij een kwadrant na, gegraveerd door de bekende instrumentenmaker Erasmus Habermel.

Eind april vertrekt hij opnieuw naar de Nederlanden, om in de baden van Spa genezing te zoeken voor zijn kwalen. Hij overleed echter onderweg te Mainz in de armen van zijn zoon Jacob op 4 mei 1615.

In de voorgaande regels vernoemden wij slechts terloops een paar van Romanus' werken. Het is niet de bedoeling hierop verder in te gaan; we geven alleen nog enkele zeer algemene bemerkingsen. Een belangrijk deel van Romanus' werken behandelen mathematische onderwerpen, in het bijzonder de trigonometrie en het berekenen van koorden in een cirkel (29). Wel schreef hij ook over astronomie, aardrijkskunde, meteorologie, supputatio ecclesiastica en pyrotech-

niek, maar deze werken zijn voor een belangrijk deel slechts compilaties, en daarom van minder belang.

Alhoewel Romanus in Würzburg (waarschijnlijk) uitsluitend geneeskunde doceerde, schreef hij geen enkel werk op dit gebied. Wel mag men aannemen, dat de « dissertaties » gepubliceerd door zijn leerlingen de afspiegeling zijn van zijn medische opvatting (30).

Verschillende werken van Adriaan van Roomen zijn grote zeldzaamheden. Van een drietal is zelfs geen exemplaar meer te vinden (31). Bij een andere gelegenheid hopen we een overzicht te geven van de bibliotheken, waar werken van Romanus berusten.

Is van Roomen geen topfiguur uit de geschiedenis van de wetenschap, toch verdient het werk van deze « solertissimus Geometra » zoals Kepler hem noemt (32), een grondiger studie dan tot nu toe het geval is geweest.

P. Bockstaele.

ZUSAMMENFASSUNG

Adriaan van Roomen, « Medicus et Mathematicus ». Zur vierhundertsten Wiederkehr seines Geburtstags. — Dieses Jahr ist es gerade vier Jahrhunderte her, dass Adriaan van Roomen (oder Adrianus Romanus) geboren wurde (29 September 1561). Meistens wird Löwen als der Geburtsort angegeben, aber diese Annahme ist unbegründet. Er studierte Mathematik und Philosophie bei den Jesuiten zu Köln, nachher Medizin zu Löwen. Bei den verschiedenen Biographen des Romanus findet man verschiedene Angaben, die einer vom andern übernimmt, ohne zuverlässige Zeugnisse darüber geben zu können. Das ist u. a. der Fall mit van Roomens Studien in Italien, seinem Aufenthalt als Arzt zu Huy ca 1582, seinem Besuch in Paris vor 1582. Weitere Untersuchungen in dieser Hinsicht sind gewünscht. Auch über seine Tätigkeit als Professor der Mathematik und Medizin an der Universität zu Löwen sind wir ungenügend informiert. In 1593 trat er die Einladung des Fürstbischofs Julius Echter von Mespelbrunn an, die Medizin an der neuen Universität zu Würzburg zu dozieren. Zwischen 1593 und 1603 publizierte der Würzburger Drucker Georg Fleischmann etwa zwanzig meist medizinische « dissertationes », unter der Leitung von Romanus aufgesetzt. Nach dem Tod seiner Frau liess er sich ca 1604 zum Priester weihen. In 1605 wurde er in den Besitz einer freigewordenen Präbende im Stifte Neumünster gesetzt. In den Jahren 1610 bis 1612 hielt er sich in Polen auf, wo er an der Academia von Zamosc (von Jan Zamojski in 1594 gestiftet) Mathematik dozierte. Auf Rückreise von Würzburg nach den Niederlanden starb er in Mainz am 10. Mai 1615.

Der Zweck dieses Beitrags ist nicht die Biographie des Romanus noch einmal aufzunehmen, sondern auf ungenügend gegründete Punkte in dieser Biographie hinzuweisen, und auf diese Weise zu weitem Untersuchungen anzutreiben. In

Bezug darauf können einige Quellen erwähnt werden, die bisher nicht oder nicht genügend benutzt wurden, u.a. : die in der Jagellonen Bibliothek zu Krakau aufbewahrten Handschriften des Polnischen Mathematikers Jan Brozek, die Neumünster Kapitel Protokolle im Staatsarchiv zu Würzburg, der Korrespondenz des Romanus, u.a. mit Brozek (siehe Note 26) und Kepler (ein bisher nicht veröffentlichter Brief befindet sich im Archiv der Russischen Akademie der Wissenschaften zu Leningrad).

- (1) De belangrijkste biografische studies over van Roomen zijn :
 SCHAROLD, J. B. Adrianus Romanus. Beitrag zur würzburger Gelehrten-geschichte. *Archiv. hist. Vereins Untermainkreis*, 1, 1833, III. Heft, 152-160.
 de REIFFENBERG. Adrien Romain ou Van Roomen, Chevalier, médecin de l'Empereur, etc. *Correspondance mathém.*, 8, 1835, 323-329.
 GILBERT, Ph. Notice sur le mathématicien louvaniste Adrianus Romanus. *Revue Catholique*, 17, 1859, 277-286, 394-409, 522-527.
 RULAND, A. Adrien Romanus premier professeur à la Faculté de médecine de Würzburg. *Le Bibliophile belge*, 2, 1867, 56-100, 161-187, 256-269. Dit artikel bevat een uitstekende bibliografie van van Roomens werken.
 BIERENS DE HAAN, D. Bouwstoffen voor de geschiedenis der wis- en natuurkundige wetenschappen in de Nederlanden. XV. Adriaan van Roomen. *Verslagen en Mededeelingen Kon. Acad. van Wetensch. (Afd. Natuurk.)*, 2de reeks, 12, 1878, 97-108.
 BOSMANS, H. Romain (Adrien). *Biographie nationale*, tome 19, 1906, 848-889.
- (2) Reeds G. I. Vossius in zijn *De Universae Matheseos natura et constitutione Liber* (Amsterdam, 1650), blz. 332 drukt deze twijfel uit, waar hij schrijft : « Patriâ, dubium, utrum fuerit Bruxellensis, an Lovaniensis ». Zie ook : R. Goffin, *Généalogies nivelloises. Annales Soc. archéol. et folk. de Nivelles et du Brabant wallon*, 8, 1959, 102.
- (3) Hij werd begraven in de Sint-Gertrudiskerk. Op zijn grafzerk kon men lezen : « D.O.M. hier leet begraven den eersamen adriaen van Roomen coopman van Antwerpen sterf den eersten mey a° 1588 Bid voor die siel ». Zie A. Everaerts. *Recueil de Tombes et Epitaphes à Louvain et dans les environs*, tome 1, 1877, f. 134, nr. 282 (handschrift, Stadsarchief Leuven).
- (4) « Demùm cùm Coloniae in Collegio Societatis Iesu Matheseos, uti & reliquarum Philosophiae partium, mea hausissem fundamenta, aequum mihi videbatur, ut ei Societati fructuum meorum offerem primitias, à qua prima in me plantata fuerunt seminaria. »
- (5) « Medicinae initia ibidem [Coloniae] & Lovanii fecit ; perfecit vero Italia. » J. F. Foppens, *Bibliotheca Belgica, Bruxellis*, 1739, Tomus I, blz. 18. Foppens volgt hier letterlijk Valerius Andreas.
- (6) De matrikel van de Universiteit van Leuven voor deze periode zijn ongelukkig verloren gegaan.
- (7) Wel vestigde zich Jan van Roomen, de oudere broer van Adriaan, als « opérateur » te Hoi. Hij werd in 1587 als « Maître Jean Romain » opgenomen in de « Métier des Merciers de Huy ». Zie Stasse, *L'exercice de l'art de*

guérir dans l'Arrondissement de Huy sous le Consulat et l'Empire. *Annales Cercle hutois des Sciences et Beaux-Arts*, 25, 1957, blz. 168.

- (8) Bierens de Haan, op. cit. (noot 1), blz. 97.
- (9) Frans Raphelengius, de schoonzoon van Chr. Plantin, schrijft in december 1952 aan Lipsius in Leuven : « A vestro Rectore Romano litterae accipi, sed jam ei non respondeo ». Zie P. Burman, *Sylloges Epistolarum a viris illustribus scriptarum*, Tomus I, Epistola CXC, blz. 193-194.
- (10) In de registers van de universiteit van Würzburg vindt men tussen 26 juli en 24 augustus genoteerd : « Godefridus Steegh Amorfortius, Philosophiae et Medicinae Doctor ». (*Die Matrikel der Universität Würzburg*, ed. S. Merkle, I. Teil, 1922, blz. 25).
- (11) Romanus zinspeelt in zijn werken meer dan eens op de onrustige toestand in de Nederlanden, o.a. in de « Praefatio » van zijn *Ouranographia* (Lovanii, 1591).
- (12) Op 8 april 1593 schrijft Clusius uit Frankfurt aan Lipsius : « Tuas mihi reddidit D. Adrianus Romanus, carissime Lipsi... » (P. Burman, *Sylloges Epistolarum*, tom. I, epistola CCCXVIII, blz. 321).
- (13) *Die Matrikel der Universität Würzburg*. Herausgegeben von Sebastian Merkle. Erster Teil, München und Leipzig, 1922, blz. 29.
- (14) Disputatio medica de Humoribus, quam... pro virili defendere conabitur... Paulus Stromair Ingolstadiensis, sub praesidio... D. Adriani Romani... Herbipoli, E typographio Georgii Fleischmanni, anno 1594. (De Oesterreichische Nationalbibliothek te Wenen bezit een exemplaar van dit zeldzaam boekje).
- (15) Theses astronomicae quibus proponuntur nonnulla de corporum mundanorum simplicium distinctione et numero... Praeterea, specimen constructionis magnae Chordarum tabulae... qua quidem omnia... sub praesidio Clarissimi Viri Domini A. Romani... pro viribus defendere conabitur, Clarissimus vir D. Lambertus Croppet Lugdunensis I. V. Doctor, Wirceburgi, apud Georgium Fleischmann, 1598. (Het enige mij bekende exemplaar berust in de Universiteitsbibliotheek te Würzburg, sign. Rp XIX, 73.)
- (16) Theoria Ventorum quam divina adiuvente gratia sub praesidio nobilis clarissimique Viri D. Adriani Romani L. E. A. defendere conabitur in Catholica et Celebri Herbipolensium Academia Nobilis Andreas Mirowski. Wirceburgi. Excudebat Georgius Fleischmann. Anno Domini M.D.XCVI (Exemplaren in het British Museum, Fulda, Madrid, Wenen, Wolfenbüttel).
- (17) In de oudste nog bewaard gebleven « Lectionscatalog » voor het jaar 1604 komt Romanus' naam niet voor onder de professoren, die in de loop van dit jaar de lessen zullen geven in de faculteit voor geneeskunde. Zie A. von Kölliker, *Zur Geschichte der medizinischen Facultät an der Universität Würzburg*, Würzburg, 1871, blz. 63.
- (18) De universiteitsbibliotheek van Würzburg bezit, samengebonden met de kalenders van Upilio, een bijna volledige verzameling van deze uiterst zeldzame drukken (sign. Rp V. 51). Ze was zo vriendelijk dit kostbaar volume ter mijner beschikking te stellen in de Stadsbibliotheek te St.-Niklaas, waarvoor mijn oprechte dank.
- (19) Zie het artikel van R. Goffin, geciteerd in noot 2, blz. 103.

- (20) In een brief, gedateerd 28 augustus 1600 en gericht aan Johannes Georgius Herwartus ab Hohenburg, zinspeelt Tycho Brahe op een ontmoeting met Romanus in Praag : « Retulit ante annum mihi, cum Pragae unā essemus, Adrianus Romanus, insignis etiam Mathematicus, eundem Vietam de Triangulorum compendijs peculiaribus nonnulla in publicem edidisse, quae videre averem. » (*Tychonis Brahe Dani Opera omnia*, edidit I. L. E. Dreyer, Tom. VIII, Hauniae 1925, blz. 350.)
- Twee brieven van Romanus aan Kepler zijn bewaard gebleven. In de ene, gedateerd « Leuven, 13 mei 1609 », zinspeelt Romanus op zijn kennismaking met Kepler in Praag : « Amicitiam nostram Pragae inchoatam, Francofurti renovatam, ... » (*Johannes Kepler gesammelte Werke*, Band XV, München 1951, nr. 529, blz. 244). De andere brief, die nog onuitgegeven is, berust evenals de voorgaande in het Archief van de Russische Akademie voor Wetenschappen te Leningrad. Hij is niet gedateerd, maar werd geschreven bij een van Romanus' bezoeken aan Praag. De inlichtingen over deze brief werden mij bezorgd door Dr. F. Hammer (Weil der Stadt), waarvoor mijn oprechte dank.
- (21) Fr. Freytagius. *Virorum doctorum Epistolae selectae*. Lipsiae, Sumptibus B. G. Teubneri et F. Claudii, 1831, blz. 168.
- (22) Capitel Protokolle Neumünster Würzburg, Vol. 5, 2a pars, f. 121 verso en 128 verso. Deze Protokollen, bewaard in het Staatsarchiv te Würzburg, bevatten interessante gegevens over het leven van van Roomen. Ze werden reeds voor een deel verwerkt door Scharold in zijn artikel geciteerd in noot 1. Ongelukkig is het deel, waarin de jaren 1612-1615 (de laatste levensjaren van Romanus) werden opgenomen, verloren gegaan.
- (23) Capitel Prot. Neumünster, Vol. 6, f. 138 recto : « Wie dan daneben auch ist fürgeloffen, weil herr Doctor Adrianus Romanus Can. perquam raro matutinas praeces, seu alia etiam sacra officia visitirn thut, solle er hier zu fraterne nochmals adhortirt werden, und da seine Ehrwürden sich hierüber nit einstellen und anderen Canonicis in deme praedjudicirlicher erweisen würde, solle sein Ehrw. alssdan der Praesentz, panum, atque divisionum beneficio privirt werden. »
- (24) « ... also hat seine Ehrw. debito modo gebeten derselbig veniam dari proficiendi sanitatis gratia Pragae versus, welches D. Adrianus erlangt, jedoch mit dieser condition, das Inn die zeit seiner absentz gahr nichts de suae praebendae fructibus vermöge dieses Stifts Statuten, volgen noch haben soll... » (*Capitel Prot. Neumünster*, Vol. 6, f. 179 verso).
- (25) *Cap. Prot. Neumünster*, Vol. 6, f. 192 verso.
- (26) Ms. nr. 1141 en nr. 3048 van de Bibliotheka Jagiellonska te Krakau. Twee brieven van Brozek aan Romanus en een antwoord van deze laatste zijn bewaard gebleven in een werkje, dat Brozek in 1615 publiceerde : *Epistolae Ad naturam ordinarum figurarum pleniüs intelligendam pertinentes*. Cracoviae. In Officina Andreae Petricouii S. R. M. Typographi, Anno D. 1615. Deze gegevens werden mij bezorgd door Dr. Anna Kaminska van de Jagiellonen Bibliotheek te Krakau, waarvoor mijn oprechte dank.

- (27) Brozek noteerde hierover het volgende : « Adrianus Romanus anno 1611 26 augusti ingressus in bibliothecam Academiae Cracoviensis statim interrogavit : Habetisne Diophantum ? Die postea 28 Augusti exceptus fuit coena a Domino Stanislao Jacobo Curzeloviensi medicinae Doctore. interfuerat et Dominus Andreas Schonaeus. mecum colloquebatur de signis + et -. Die 1 Septembris discessit Herbipolim. Postea 28 Octobris rediit Herbipoli et ad meum hospitium venit moxque salute utrinque dicta dixit : Volo ut sis meus hospes. 29 Octobris discessit Zamoscium. Ab illo tunc didici arithmetica decimalem, quam Simon Stevinus descripsit et Hartmanus Beierus in Stereometria inanium. » (Ms. B. Jag. Nr. 1141).
- (28) Dit document, dat in het Bisschoppelijk Archief te Würzburg berustte, is waarschijnlijk onder de laatste oorlog verloren gegaan. De tekst ervan werd afgedrukt in het artikel van Ruland (zie noot 1), blz. 90-94.
- (29) Over van Roomen als wiskundige kan men raadplegen :
 BOSMANS, H. Note sur la trigonométrie d'Adrien Romain. **Bibliotheca mathematica**, 3e reeks, 5, 1904, 342-354.
 BOSMANS, H. La méthode d'Adrien Romain pour effectuer les calculs des grands nombres. **Annales Soc. scient. de Bruxelles**, 28, 1904, 2me partie, 411-429.
 BOSMANS, H. Analyse de trois ouvrages célèbres d'Adrien Romain. *Ibid.*, 29, 1905, 1re partie, 68-79.
 BOSMANS, H. Le fragment du Commentaire d'Adrien Romain sur l'Algèbre de Mahumed ben Musa el-Chowârezmî. *Ibid.* 30, 1906, 2me partie, 267-287.
 VETTER, Q. Sur l'équation du quarante-cinquième degré d'Adriaan van Roomen. **Bulletin des Sciences mathématiques**, 2me série, 54, 1930, 1re partie, 277-283.
- (30) Enkele gegevens hierover kan men vinden in : G. Sticker, Entwicklungsgeschichte der Medizinischen Fakultät an der Alma Mater Julia, in : **Aus der Vergangenheit der Universität Würzburg. Festschrift zum 350 jährigen Bestehen der Universität.** 1932, blz. 453-457.
- (31) *Arithmetica quatuor instrumenta nova methodo ac forma patente exhibit.* Herbipoli, 1603. — Methodus exprimendi numeros quantumvis maximos cifris vulgaribus notatos, juxta gentium fere omnium consuetudinem. Lovanii, 1607. — In Mahummedis Arabis Algebram.
 Van dit laatste werk bezat de universiteitsbibliotheek te Leuven een exemplaar, dat echter in 1914 verloren ging. Een ander exemplaar was in het bezit van de Stadsbibliotheek van Douai. Het verbrandde in 1944.
- (32) In zijn **Astronomia nova** (1609). Zie **Johannes Kepler gesammelte Werke**, Band III, 1937, blz. 266.